

DAVLAT BOSHQARUVINI DEMOKRATLASHTIRISHDA PREZIDENTLIK INSTUTINING TUGAN O’RNI VA AHAMIYATI

Kalimbetov Dilmurod Qahramon o’g’li

Toshkent davlat yuridik universiteti

Ommaviy axborot vositalari huquqi bo’limi magistranti

ANNOTATSIYA

Mazkur ishda davlat boshqaruvini demokratlashtirishda hozirgi zamon tendensiyalariga mos harakat yo’nalishlari, ularni O’zbekistonda joriy etish masalalari, shu yo’lda uchraydigan muammo va kamchiliklar hamda ularga yechimlar, prezidentlik instutining bu yo’lda tutgan o’rni va ahamiyati xususida ba’zi xulosa va tavsiyalar keltirib o’tilgan.

Kalit so’zlar: Prezidentlik instuti, liberallashev jarayoni, konstitutsion o’zgarishlar, davlat boshqaruvining demokratlashuvi, hokimiyat bo’linishi prinsipi

O’zbekistonda ta’sis etilgan Prezident lavozimining huquqiy asoslarini tahlil qilib baralla aytishimiz mumkinki, mamlakatimizda Prezidentning saylanishi, vakolatlari demokratik standartlarga mos to’la keladi.

Dunyoda prezident lavozimi mavjud bo’lgan davlatlarni shartli ravishda 3 ga ajratilib, prezidentlik va parlamentar, aralash respublikalar degan tasniflash mavjud. Bunda asosiy mezonlardan biri bo’lib, Prezidentning saylanish usuli hisoblanib, bevosita xalq tomonidan to’g’ridan-to’g’ri saylangan Prezident kuchli vakolatlarga ega bo’ladi. Prezident to’g’ridan-to’g’ri saylanganda fuqarolar uning saylovoldi dasturi bilan bevosita tanishish, mamlakat va fuqarolarni qiziqtirayotgan masalalarga nomzodlar e’tiborini qaratish imkoniyati mavjuddir. Konstitutsiyamiz 90-moddasiga ko’ra O’zbekiston Respublikasining Prezidenti O’zbekiston Respublikasining

fuqarolari tomonidan umumiy, teng va to‘g‘ridan-to‘g‘ri saylov huquqi asosida yashirin ovoz berish yo‘li bilan besh yil muddatga saylanadi.⁹

Prezidentni umumiy, teng, to‘g‘ridan-to‘g‘ri saylov asosida yashirin ovoz berish yo‘li bilan saylash dunyoning 110 ta davlatida qabul qilingan usuldir.

O‘zbekistondagi Prezidentlik institutining o‘ziga xosligi shundaki, bizda davlat boshlig‘ining vakolatida fuqarolarning huquqlari va erkinliklariga, O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi va qonunlariga rioya etilishiga kafillik belgilanganligi, davlat hokimiyati organlarining kelishilgan holda faoliyat yuritishini hamda hamkorligini ta‘minlashi, Prezident saylovi kuni Konstitutsiyada aniq belgilab qo‘yilgani, saylov komissiyalarining a‘zolari saylovdan manfaatdor biron bir partiya a‘zosi, yoki nomzod, uning ishonchli vakili bo‘lishi mumkin emasligi, Prezident saylovining moliyaviy ta‘minoti davlat mablag‘lari tomonidan qoplanishi va teng taqsimlanishi, nomzodlardan hech qanday saylov garovi, saylov fondini tashkil etish talab qilinmasligi, nomzodlarga saylovoldi tashviqotini o‘tkazish uchun davlat hisobidan teng efir vaqti va bosma maydon ajratilishi, yig‘ilishlar va uchrashuvlar o‘tkaziladigan vaqt hamda joy haqida saylovchilarga barvaqt xabar qilinishi, davlat organlari, jamoat birlashmalari, korxonalarining, muassasalarning, tashkilotlarning rahbarlari, fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari O‘zbekiston Respublikasi Prezidentligiga nomzodlarga saylovchilar bilan uchrashuvlar o‘tkazishni tashkil etishda, zarur ma‘lumot va axborot materiallari olishda yordam ko‘rsatishlari shartligi kabilarda ko‘rishimiz mumkin.¹⁰

“El-yurtimiz biz boshlagan xalqchil islohotlarga bugun xayrixohlik va qat‘iy ishonch bilan qarab, ularning hosili va samarasini tezroq ko‘rishni istamoqda. Ana shu haqli talabni inobatga olgan holda, biz Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasini ishlab chiqib, saylov jarayonida uni o‘ziga xos umumxalq muhokamasidan o‘tkazdik”¹¹ – deya ta‘kidlagan edi prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev.

⁹ O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent.: O‘zbekiston. 2021. 89-97-moddalar. URL:https:// www. lex.uz

¹⁰ Husanov O.T. Konstitutsiyaviy huquq. Darslik. – Toshkent: Adolat, 2013. – 552 b.

¹¹ Mirziyoyev Sh. “Niyati ulug‘ xalqning ishi ham ulug‘, hayoti yorug‘ va kelajagi farovon bo‘ladi. -T.: “O‘zbekiston”. 2018. 3-tom.

Shu ma'noda prezidentlik instituti demokratik institut hisoblanib, birinchidan, O'zbekiston Respublikasining Prezidenti O'zbekiston Respublikasining fuqarolari tomonidan umumiy, teng va to'g'ridan-to'g'ri saylov huquqi asosida yashirin ovoz berish yo'li saylanadi va fuqarolarning davlat ishlarini boshqarishda vakilligini ta'minlashdek konstitutsiyaviy funksiyani bajaradi. Ikkinchidan, Prezident lavozimiga nomzod bo'lishda O'zbekiston Respublikasi barcha fuqarolar bir xil huquq va erkinliklarga ega bo'lib, jinsi, irqi, millati, tili, dini, ijtimoiy kelib chiqishi, e'tiqodi, shaxsi va ijtimoiy mavqeidan qat'i nazar, qonun oldida tengdirlar. Ijtimoiy kelib chiqishi, ijtimoiy va mulkiy ahvoliga, irqiy yoki milliy mansubligiga, jinsi, ma'lumoti, tili, dinga munosabatiga, mashg'ulot turi va xususiyatiga qarab O'zbekiston Respublikasi fuqarolarining saylov huquqini biron-bir tarzda bevosita yoki bilvosita cheklash taqiqlanadi. Uchinchidan, Prezident saylovi demokratik standartlarda belgilangan holda halollik bilan ochiq, shaffof o'tishi, erkin, ixtiyoriy, haqiqiy va adolatli tashkil etilishi va o'tkazilishi Konstitutsiya va qonunlarimizda belgilab qo'yilgan. To'rtinchidan, Prezident vakolatlari Konstitutsiya va qonunlarda belgilab qo'yiladi. Ya'ni bunda demokratik saylovlar orqali saylab qo'yilgan vakillari orqali xalq ishtirok etadi. Beshinchidan, monarxiyadan farqli o'laroq, Konstitutsimiz 1-moddasiga asosan O'zbekiston – suveren demokratik respublika bo'lganligi bois Prezidentning lavozimda bo'lish vaqti konstitutsiyaviy asosda ma'lum muddatlar bilan chegaralangan.¹² Ya'ni Asosiy qonunimizga asosan besh yil muddatga saylanadi. Bu ham demokratik standartlardan bo'lib, xalq davlat hokimiyatining manbai sifatida davriy asosda o'z nomidan, ya'ni xalq nomidan ish olib borishi mumkin bo'lgan shaxsni muqobillik asosida saylab turish imkoniyatiga ega bo'lishi lozim.

¹² O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent.: O'zbekiston. 2021. 89-97-moddalar. URL:[https:// www.lex.uz](https://www.lex.uz)

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mirziyoyev Sh. “Niyati ulug’ xalqning ishi ham ulug’, hayoti yorug’ va kelajagi farovon bo’ladi. -T.: “O’zbekiston”. 2018. 3-tom.
2. Husanov O.T. Konstitutsiyaviy huquq. Darslik. – Toshkent: Adolat, 2013. – 552 b.
3. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent.: O‘zbekiston. 2021. 89-97-moddalar. URL:[https:// www. lex.uz](https://www.lex.uz)
4. O‘zbekiston Respublikasining “O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti faoliyatining asosiy kafolatlari to‘g‘risida”gi Qonuni, 25.04.2003 480-II-son.

